ÇINARALTI

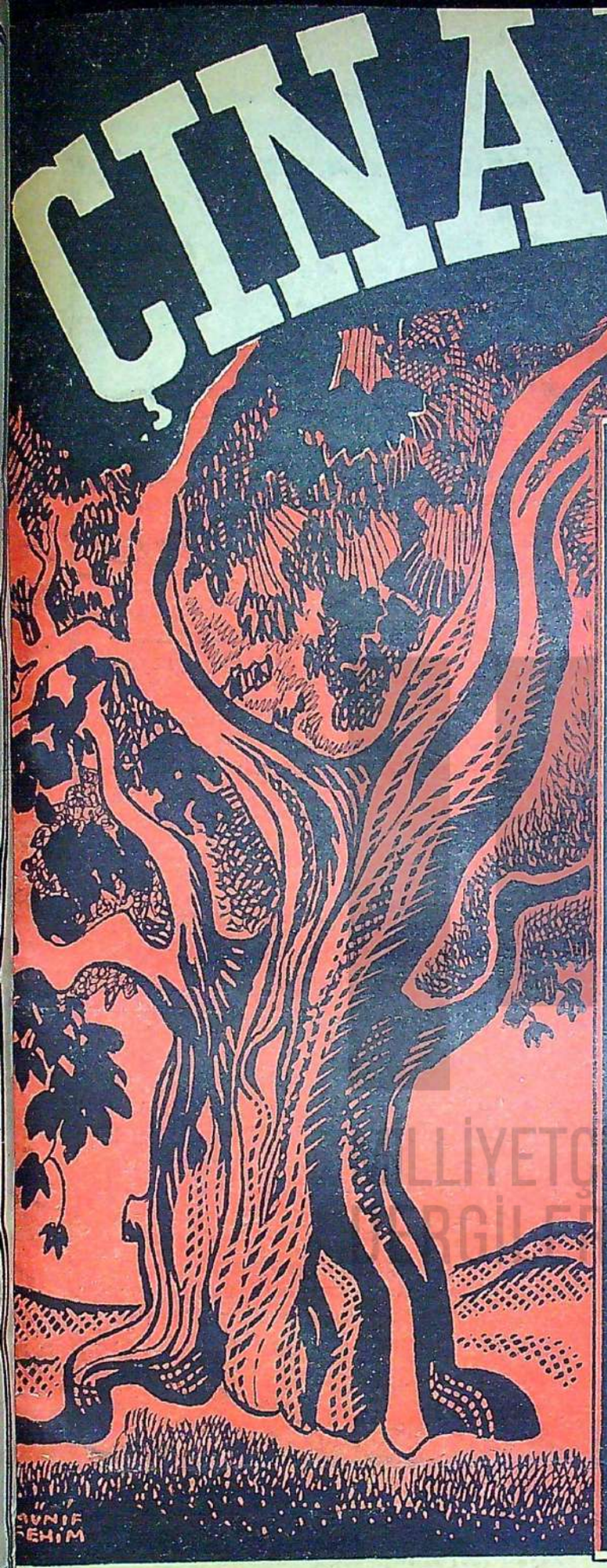

BU SAYIDA :

FAKİRLİK - SEFİLLİK
Orhan Seyfi ORHON

NELER, NELER OLDU?
Fazıl Ahmet AYKAÇ

KALBUR ÜSTÜ
Nebil BUHARALI

HECE Mİ, ARUZ MU?
Süleyman Şevket TANLI

EVLİYA ÇELEBİ ve AVUSTURYA İMPARATORU
Adnan GİZ

AŞK OLMAYINCA, MEŞK OLMAZ!
Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

DAVUL ZURNA DİNLERKEN..
Salâhaddin ERTÜRK

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
İlhami YARDIMCI

KONUŞMALA — ŞİİRLER

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT
MECMUASI

Sayı : 130
Kuruş : 15

617

YENİ ÇIKTI

Yeryüzünde Türkler

Hüseyin Namık ORKUN

Her Türk için kendi soyu hakkında bilmesi mutlaka lâzım olan bilgiler

FIATI 100 KURUŞ

İstanbulda, Ankara caddesinde « ÇINARALTI » İdarehanesinden ve bütün kitabcılardan isteyiniz.

Kulaktan Kulağa

ORHAN SEYFİ ORHON

Orhan Seyfi Orhonun günün vakalarına dair yazdığı fıkraları, istihzaları, hicivleri, tenkidleri bir araya toplıyan bu kitabı okuyunuz!

Fiatı 50 kuruş

TARİHTEN Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

Tarihteki bütün meşhur simaların bazı vakalar üzerine söylediği nükteler, fıkralar, şiirler...

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış yeri:

İstanbul Çınaraltı idarehanesi

Yaylâ Türküsü

Halide Nusret ZORLUTUNA

En ince, en san'atkâr kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en seçme şiirlerini bir araya topladığı bu eşsiz şiir mecmuasını bütün edebiyat severlere tavsiye ederiz.

Fiatı 50 kuruş.

Satış yeri: İstanbul, ÇINARALTI İdarehanesi.

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ummadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON

Cumhuriyet matbaası — İstanbul

AGRI İLE SAVAŞTA »Bayer« MARKASI

İnsanlık tarihi, aynı zamanda ağrının da tarihidir. Hastalık, salgın ve yaraların sebep oldukları ıztıraplar ölçüsüzdür. Fakat bu gün insanlar ağrıya galebe çalmışlardır! Modern Alman ilmi, tesirli olarak ağrıyı gidermiştir. İlâçlar, hergün görülen ufak tefek ağrıları giderdiği gibi, ağrı duyurmadan en zor ameliyatları mümkün kılar. Ağrı ile savaşta kullanılan ilâçların ön safında »*Bayer*« markası bulunur.

632

KONUŞMALAR:

Bay Faik Salim Özyurt:

— Dedim-Dedi, isimli şiiriniz güzel değil.. «Ölgün gözler» ne fena bir tertip.. Sonra şu mısra:

Dedim: Hepsi bu kadar?

Türkçe mi? Vezin için güzel Türkçeden bu kadar fedakârlık yapmak niçin?.. Hele son kıta.. «Yapacaksın» la «katlanacaksın» ın kafiye olmadığını bir tarafa bırakalım.. İki beyit arasında bir bağlılık yok..

Dedim: Bak kimseler yok,
Dedi: Ne yapacaksın.
Dedim: Anlat üzme çok,
Dedi: Katlanacaksın..

Halbuki, «Ercişli Emrahın» «dedim-dedi» si ne kadar güzeldir..

Gelişigüzel bir kıtasını yazıyorum:

Dedim inci nedir dedi dişimdir,
Dedim kalem nedir dedi kaşımdır,
Dedim on beş nedir dedi yaşımdır,
Dedim daha var mı söyledi yok, yok..

Gördünüz mü güzel şiiri.. Nazirelerin hiç olmazsa aslına yakın güzellikte olması lâzım.. Selâmlar..

●

Bay Kemal Özgür:

— Mektupları cevaplandırmak işini üzerime aldığım için, sizinkine de cevabı ben veriyorum.

Hiç şüphe yok ki, bir Türk gencinin, ama hakikî bir Türk gencinin okuyacağı mecmua elbette ki milliyetçi, elbette ki Türkçü olacaktır.. Ama bununla demek istemiyorum ki öbür mecmuaları okumayın.. Onlardaki fikirler, ne kadar kötü olursa olsun, bu toprağa canile, kanile bağlı gençlerimiz üzerinde nefretten başka bir tesir husule getiremez. Yalnız şu var ki, onlara vereceğimiz parayla, yaşamak ve muzır neşriyatlarile bazı saf gönülleri, görüşü kısa insanları avlamak imkânını yaratırsınız ki, bu bizim için övünülecek bir şey değildir. Ve işte sırf bu bakımdan o mecmualara boykot ilân etmenizi tavsiye ediyoruz..

Bay Ümit Y. Oğuzcan:

— Şarkılarınızda Yahya Kemalin damgası var.. Bundan kendinizi kurtarmalısınız. Gerçi hiç bir sanatkâr gösterilemez ki, başlangıçta, kuvvetli sanatkârların tesiri altında kalmasın. Siz de zamanla ve çalışmakla bundan kurtulabilirsiniz. Ancak bariz bir surette bir başkasının tesir ettiği görülen yazılarınızı neşretmekten vazgeçin. Bu tavsiyemiz, sizde var olduğunu gördüğümüz sanatkâr şahsiyeti bakımından hayırlıdır..

«Gurbet elde» isimli manzumeniz, her halde bir kalem tecrübesi olacak.. Üzerinde durmuyorum..

Gelecek Sayıdan İtibaren

ÇINARALTI

Yepyeni Bir Şekilde

Fikir Millî kültürümüze, Türkçülük ülküsüne, vatan ve millet dâvalarına, felsefeye, sosyolojiye, tarihe, biyoğrafiye, tenkide, estetiğe dair en kıymetli ve en salâhiyetli yazıları sahfalarımızda toplamıya çalışacağız.

●

Sanat Bugünün üstat tanınan sanatkârlarile, genç nesilde sahici bir kıymet olanların eserlerini her sayımızda okuyucularımıza sunacağız. **ÇINARALTI** dikkat ve titizliğini kaybetmemek şartile yeni kıymetlere geniş bir yer ayırıyor.

●

Aktüalite Şimdiye kadar hiç görülmemiş tarzda röportajlar... Fotoğrafı en ince bir sanat haline koyan resimler... Bütün yurtta müşterek hayatımızın akisleri... Yeni ve ileri hamlelerimiz... Her sahada Türk milletinin çalışmasını ve ihtiyaçlarını gösteren vesikalar...

●

Mücahede **ÇINARALTI** şimdiye kadar olduğu gibi Türk milletine zararlı olan yabancı fikirlerle, menfi ruhlarla, millî birliği yıkmıya çalışanlarla mücahedesine şiddetle devam edecek, doğru bildiği fikirleri açıkça söylemiye devam edecektir. Gayemiz Türklüğün faydası için çalışmaktır.

●

Yenilik Bir kıymet, her çeşit yeniliği bulacaksınız. Size güzel yeni olan herşeyi vermiye çalışacağız. Meselâ, kapak kompozisyonumuz Avrupada hakikî bir kıymet alan en yüksek bir sanatkârımız tarafından hazırlanmıştır.

●

Dikkat **ÇINARALTI** bütün bunlardan sonra, hacmini de büyüttüğü ve çok daha pahalı kâğıda basılmıya başlıyacağı halde fiyatını yalnız beş kuruş arttırıyor ve (20) kuruşa çıkıyor. Abonelerimizin müddetleri bitinciye kadar hakkını mahfuz tutuyoruz.

ÇINARALTI

GELECEK SAYI YEPYENİ ÇIKIYOR.
Fiyatı (20) kuruş.

618

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 130 — İdare Evi: İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47 — Telefon: 22129

18 Mart 1944 Cumartesi — TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI — Fiatı: 15 Krş. — Cilt: 5

Fakirlik - Sefillik

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Arasıra fakirlikten bahsedip dururuz. Bu kelimeyi yerinde kullanmıyoruz, sanırım. Eğer, fakir dediklerimiz sahiden fakir olsaydılar sevinirdim. Çünkü pek zengin olmanın da bir takım sosyal dertleri vardır. Fakir, kanaatkâr, sade, mütevazı bir hayat süren insanlardan her çeşit kıymetler çıkar. Hattâ, ilim, ahlâk, ideal, çalışkanlık gibi güzel şeylerin servet ve ihtişamla alâkasına inanmıyorum. İnsanlığın büyük meşalelerinden pek çoğunu fakir adamların faziletli kolları taşıyor. Radyumu keşfeden Madam Küri'nin hayatını bir daha okuyunuz. Fakir bir kadıncağızın destanıdır. Pastör'ün yırtık pantalonu vardı. Bu yırtık pantalon onun büyük keşiflerine mâni olamadı.

Fakirlikte korkulacak bir şey göremiyorum. Bilâkis, öğünülecek bir çok faziletler var. Biz, galiba, fakirlikle sefaleti birbirine karıştırıyoruz. Fakir bir adamın nesi vardır, nesi yoktur, bilmiyoruz: Fakir bir adamın kullanışlı basit eşyası, mütevazı konforlu bir evi vardır. Kimseye el açmadan kazanciyle namuskârane yaşar. Ailesine ve çocuklarına bakar, hürmet ve itibar görür. Ne evi, ne eşyası olmıyan, işsiz güçsüz, ailesi ve çocukları sürünen, hürmet ve itibarını kaybetmiş adama fakir değil, serseri, dilenci, sefil derler. İşte, korkulacak olan budur. Açlık, işsizlik, tembellik ve bunun neticesi olan her türlü düşkünlüğü bu doğurur. Bu seviyeye düşenleri ıslah etmek güçtür. Çünkü ev verseniz, oturacaklarına yıkıp yakarlar. Eşya verseniz, kullanacaklarına sırıp dökerler. Para verseniz, ihtiyaçlarına sarfedeceklerine içkiye, kokaine, kumara harcarlar. İş verseniz, yan çizer çalışmazlar. Kanun ve nizam koyarsınız dinlemezler.

Fakirliği ayıp görmiyelim. Türkiyede mücadele edilecek şey fakirlik değil, sefalettir. Biz, fakirleri zengin etmiye değil, sefalete düşenleri kurtarmıya çalışmalıyız.

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

619

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Aşk Olmazsa, Meşk Olmaz!

Ben, ilmi, tekniği inkâr ediyormuşum. Bu dahi düpedüz bir iftiradır. İspati:

II.

a) 12 şubat 1923 tarihli (yani bundan tam yirmi bir sene evvel), (Akşam) gazetesinde: (İlmin kudreti: hâli ve istikbali) isimli bir yazı neşretmiştim. Bu yazı şöyle biter : (Şimdiki hayatın bütün tezahüratı altında ilim gizlidir. İçtimaî mefkûre, temayülâtı ırkıye gibi esbap hariç tutulursa, bugün, dünyayı idare eden ilimdir, denilebilir. İlim, gittikçe daha büyük mikyasta, fertlerin ve hükûmetlerin mukadderatına hâkim olmaktadır. Hükûmetler, az çok müdrik, fakat daima çaresiz, hayatlarını ilmin yeni müktesebatından çıkan daimî değişikliklere uydurmıya çalışıyorlar). Bu satırlardaki eski biçim yazış şeklini mahsus bıraktım.

b) 17 mart 1923/1339 tarihli (İkdam) gazetesinde: (Bundan sonra ilmin kıymet ve ehemmiyeti) isimli bir yazı yayınladım. Bu yazıdan şu cümleyi alıyorum: (Binaenaleyh, tam istiklâlimiz için, katiyen ve her ne pahasına olursa olsun, Avrupalıların bu ilmini, bu tekniğini, bu makine sanayiini kendimize maletmiye mecburuz).

c) 26-27-28 temmuz 1927 tarihlerinde, Ankarada çıkan ((Hâkimiyeti milliye) gazetesinde : (Vatanın büyüklüğünü temin için) isminde uzun bir yazı yayınladım. Bu yazı şu cümle ile biter: (Hülâsa, bir taraftan nüfusun çoğalmasına gayret etmeli, kalabalık bir memlekette dâhilerin yetişmesi ihtimali daha fazladır. İlimler daha iyi neşvünema bulur. Diğer taraftan da, istikbale gittikçe hâkim teknik işlerini, müspet ilimleri mülkümüzde en yüksek bir mevkide tutmalıyız).

d) 21 mart 1942 tarihli ve (33) sayılı (Çınaraltı) dergisinde: (Tarihin felsefesi) isimli bir yazı neşrettim. Bu yazıdan şu cümleyi alıyorum: (Zamanımızda da, bilginin, ince bir tarzda harb sanatına tatbiki, hemen bunun kadar vahim inkılâplara sebep olacaktır).

e) Şubat 1943 te satışa çıkan (Japon mucizesi) isimli kitabımda: (Dördüncü unsur) başlığı altında şu satırlar okunur: (Deminden, meşhur Fransız filozofu H. Taine (Ten) in bir fikrini bildirmiştim: bir milleti anlamak için üç şeye bakmak lâzımdır : 1 — Muhit (yani iklim, coğrafî vaziyet), 2 — Irk, 3 — ân. Ten, ömrünün sonlarına doğru, bu üç unsura bir dördüncüsünü katmak istemiş, fakat, ömrü vefa etmemiş. Bu dördüncü âmil (asrî bilgi ve teknik) tir. Ten, bu yeni unsurun ehemmiyetinin fevkalâde büyük olduğunu söyler dururmuş. (1932 de çıkan, Fransa Akademisi üyesi André Chevrillon'un: (Ten, düşüncesinin sureti teşekkülü — Taine, formation de sa pensé) isimli eserinden, sayfa: 380-381). Çağdaş bilgi ve teknik, yeni bir iklim, yeni bir (arz devresi) kadar mühimdir, dermiş. Çağdaş bilgi ve tekniğe kendilerini uyduramıyan insan cinslerinin, büyük bir ihtimal ile, inkıraz bulacaklarını ilâve edermiş).

f) 13 mart 1943 tarihli ve (77) sayılı (Çınaraltı) dergisinde: (İnsan denen yaratık) isimli bir yazımda, aynen şöyle yazmıştım: (Zekâda, bilgide, ahlâkta, seciyede en ilerde olan insan cinsleri, bir buçuk milyar senelik hayat tekâmülünün en ön safında olan milletler, geri kalmış milletleri yer yüzünden kaldıracaklardır. İnsanlık duygularına dayanan ve bunun aksini iddia eden propagandalara aldanmayın. Bu dünyada bir tek hakikat (gerçek) vardır: o da, (Biyoloji) gerçeğidir. Bu gerçek, bir buçuk milyar senelik hayatın tekâmülü kanununa dayanır. Geri kalanı aldatıcı sözlerdir. **Onun için, var kuvvetimizle, ahlâkımızı, seciyemizi, bilgimizi arttıralım, yoksa imha ediliriz**). (Bu son cümlenin altı aslında da çiziktir).

Demek ki, ben, yirmi senedenberi, çağdaş bilgi ve tekniğin olağanüstü kıymet ve ehemmiyetini, dilimin döndüğü kadar, gazetelerle, dergilerle, kitapla, ırktaşlarıma anlatmıya çalışmışım. O halde, nasıl olur da, bana (sen bilgi ve tekniği inkâr ediyorsun) diye saldırılabilir?

***

Bu yazılardan bir kısmını, 1933 de kendi paramla bastırdığım: (Yurt için) isimli kitabımda bir daha yayınlamıştım.

Fakat, 1933 ten sonra, bir memleketin yükselmesi hakkındaki görüşüm değişti. Bir memleketin ilimde, teknikte ilerlemesinin o kadar basit ve kolay bir iş olmadığını sonraki okumalarım ve düşünmelerimle anladım. Bu iş, boyacı küpüne sokup çıkarmak kabilinden yapılamıyor. Maarif Vekilliğinin 1940 da yayınladığı (Tanzimat) isimli eser tetkik olunursa görülür ki, Osmanlı devleti, Avrupanın burnunun dibinde olduğu ve oraya 1750 tarihindenberi talebe yollamıya başladığı halde, bir türlü bu ilmi, tekniği memlekete sokamadı, bir türlü kalkınamadı. Japonlar ise, bu işe 1870 tarihlerinde başladılar ve görünürde çok kolaylıkla muvaffak oldular. İki devlet arasındaki bu dehşetli fark neden? İşte, (Yurt için) i bastırdıktan sonra, ben bunun sebebini aradım ve buldum sandım. Yurt sevdası millî bir ülkü olmaması. Onun üzerine. (Kızılelma nerede?), (Milli bir ülkünün hayatî ehemmiyeti), (Vatan duygusu, yahut Süleyman ağa), ahlâk ve seciye, namus ve ciddiyet, iltimas, rüşvet, dalkavukluk, Osman oğulları, doğruyu gizlemek siyaseti, v. s., isimli yazılar yayınlamıya başladım. Bilhassa: (En üstün düşünce) isimli yazım, bu yeni görüş tarzımın en iyi ifadesidir. Çünkü, şuna adamakıllı kanaat getirdim ki, eğer, bir memlekette, herşeyden evvel büyük bir yurt sevgisi, seciye ve ahlâk olmazsa, o memlekette yapılacak olan bütün kalkınma teşebbüsleri hiç bir fayda vermez.

620

İşte, muarızımın bana atfettiği (mistiklik) budur. 1942 de (Tanrıdağ) dergisindeki bir yazımda: (bu dünyayı idare eden aşktır, alt tarafı boş lâftır) demiştim. Evvelâ büyük bir vatan aşkı olmazsa, bir memleket, ne yapsa, kalkınamaz.

***

Almanlardan, İtalyanlardan para almak iftirası:

(Bu fikirlerin faşizmin ana prensiplerinden olduğunu söylemek, bunları yayanların oynadıkları rolün mahiyetini anlamak için unutulmaması lâzımgelen önemli bir noktadır). İşte itham, iftira bu. Bunun, düpedüz bir iftira olduğunun ispatı:

İtalyanların adamı olduğumun eddi : 20 şubat 1941 tarihli (Vakit) zetesinde çıkan (Kan çeker) isimli azımdan: (Montaigne (Monteny) in 590 da çıkan (Essais = Denemeler) nli şaheserinde şöyle bir fıkraya asladım : (Bir İtalyan asılzadesine dum: İtalyanlar neden cenkçi değil-ler? Şu cevabı verdi: Çünkü, İtalanlar gayet zeki ve hassastır. Muhabe meydanında, daha düşmanı göreden, tehlikeyi sezerler ve kaçarlar. zin Fransızlar ise, İtalyanlar kadar eki olmadıklarından, düşmanı görikten sonra tehlikeyi idrak ederler kaçarlar. Almanlarla İsviçreliler e, büsbütün aptal olduklarından, işmanı gördükleri halde, tehlikeyi lamazlar ve muharebeye tutuşur-).

Faşist olan, İtalyanlardan para an adam hiç bu türlü mü yazar?

Almanların adamı olmak bahsine gelince:

9 nisan 1941 tarihli (Vakit) gazesinde çıkan: (Devler boğuşması) ili yazımdan: (Lâkin, Cermenleri kliyen yeni bir tehlike vardır: Osanlı devleti, 1774 te Kaynarca sulunu imzaladığı zaman, o vakit Nemenin İstanbul sefiri olan baron dö ugut, kendi hariciyesine yolladığı gizli raporda (Hammer tarihi, ellert Fransızca tercümesi, cilt 16, yfa: 500 ve aşağısı) şu fikri yazıyor: Osmanlı devleti artık müstakil olak yaşıyamaz. Bu devletin Avusturya komşu olan vilâyetleri, şüphesiz, usturyaya geçecektir. Fakat, böyhıristiyan olmakla beraber, mezepleri ayrı (ortodoks), ve milliyetleri ayrı bir takım kütlelerin Avusturya geçmesinin, onun için bir kuvvet mi, yaksa, bir zaif mi teşkil edeceğini kestiremem). Bu kısa cümledeki iki kâhinlik: Osmanlı ve Nemçe devletlerinin iknırazlarının evvelden haber verilmiş olmasının ikisi de doğru çıktı).

Almanların adamı olan, onlardan para almış olan adam hiç böyle şeyler yayınlar mı? **Hem de 1941 senesinde, yani, mihvercilerin en kudretli devrinde.**

(Japon emperyalizmine kaside okumak) bahsine gelince:

1943 şubatında yayınladığım (Japon mucizesi) isimli eserimden bahsetmek istiyor. Bu kitabın (önsöz) ünden: (Bir Asya **milleti** olan Japonların nasıl kalkındığını tetkik etmek, **onlar gibi az zamanda kalkınmak istiyen biz Türkler için,** Avrupalıları tetkik etmekten **daha** mühimdir. Japonlar, bizim için, **bir** canlı kalkınma örneğidir. Canlı **örneğin** ehemmiyetini, bu kitabın **baş taraflarında** izah ettim). Aynı **kitabın** (74) üncü sayfasından: (Mâneviyat, maddiyattan üstündür. Bir **milletin** kalkınması, terakkisi için **başka yol** yoktur. Zaten bu yazıyı bunu **ispat** etmek, okuyanları inandırmak **için** yazdım. **Japonlara dalkavukluk etmek için değil).**

(Sonu 15 inci sahifede)

Davul, Zurna Dinlerken...

Vurun, vurun davula durduğum artık yetsin,
Heyecan kasırgası menzilleri tüketsin.

Açın, açın meydanı yiğitler halkalansın,
Efem meydan okusun dört-bir yana dolansın.

Alsın usu başımdan bir kasırga ordusu,
İçimi yıkayamaz bu kadar, kükreyen su.

Davul - zurna sesleri... Ne muazzam bir beste,
Türk'ün büyüklüğünün heybeti var bu seste...

Bu havada yiğitler tutuşuyor güreşe,
Bu havada Mehmetçik atılıyor ateşe.

Bu havada arslanlar kükrüyor iki yandan,
Bu havada korkaklar çekiliyor meydandan.

Bu havada en korkunç nağralar atılıyor,
Bu havada ölüme, ölüme çatılıyor...

Bu havada devleri titretecek heybet var,
Bu havada bir millet, koskoca bir millet var.

Taşıyor ordu ordu ruhların kükremesi,
Duyuyorum içimde en tok, en erkek sesi.

Köroğlu, Zeybek, Dadaş bu seste devleşiyor,
Yanıyor dalga dalga kanım alevleşiyor.

Sığmıyorum şu anda yedi-kat kavramına,
Çıkıyor duygularım sınırsız bir akına.

Dinliyorum ırkımı cihangir günlerinde,
Korkunç nağralarıyla Viyana önlerinde.

Gözümde şimdi Muhaç, Sakarya canlanıyor,
İçimde binbir âlem tutuşmuş, gök yanıyor.

Sesime kaba diyen yüreksiz, göreyim kim?
Ben, Türkün öz evlâdı, işte bu benim sesim.

Bu seste Atillâyı, Timuru görüyorum,
Bu seste ben Allaha, Allaha eriyorum...

Salâhattin ERTÜRK

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Konuşan: Zafer ARIKBAĞ

Hece mi, Aruz mu?

Süleyman Şevket TANLI

— Aruz vezni mi, hece vezni mi bugünkü dilin millî ve tabiî veznidir?

— Millî ve tabiî sıfatlarını bir çok bahse yakıştırıp, etiket gibi asmak bana zor gelir. Biliyorsunuz ki hece vezni de, aruz vezni de mısralardaki hecelerden çıkar. Yalnız bunların birinde sayısına, ötekinde nasıl yapılıp sıraya konulduğuna bakılır. Hece vezinlerini tarih bizde başlamış bulur. Mekân ve zaman içinde kullanıldıkları geniş sahaya hudut çizilemez. Halbuki aruzla önce Araplar şiir söylüyorlar. Sonra Acemler ve biz, kültür ve medeniyet iştiraki yüzünden onlara uyuyoruz. Bazı Garp edebiyat kitaplarında üç türlü vezinden bahsedilir. Syllabique, Métrique, Rythmique.

Fransız nazım ölçüsünde Syllabique derler. Bizde olduğu gibi, vezne hece sayıları esas olur.

Métrique nazım ölçüleri hecelerin uzun ve kısa oluşiyle sıralanarak yapılır. Yunan ve Lâtin şiirlerinde veznin böyle olduğunu edebiyat kitapları yazar.

Rythmique nazım ölçüsü, yükselişi, çıkışı olan, olmıyan kuvvetli ve hafif cinsten hecelerin muntazam veya değişik kalıplar halinde nöbetleşe sıralanmasından doğar.. İngiliz ve Alman şiirlerinde olduğu gibi..

Görülüyor ki, o türlü vezin tekniğinde de en esaslı yeri heceler tutar.

Hece mefhumu hakikatte «re» ve «do» gibi müzik notalarına benzer. Her seste syllabique, rythmique ve métrique vezinler müşterektir. O heceler sanat bakımından hareketsiz birer kalıp hissi verir. Onları ancak insan duygularının orijinal olmasındaki sihir canlandırır ve uçurur.

Hece vezinleri eskidir. Halk onları yer ve zaman genişliği içinde şiire kalıp olarak kullanmıştı. Bir sanat âletinin olabildiği kadar millîdir.

Aruz «métrique» bir vezin tesiri bırakır. 1 — Kısa. 2 — Uzun açık ve kapalı hecelerin nasıl bir sıraya göre dizileceğini gösteren kalıplara uygun kelimelerden hususî bir ses ve âhenk çıkar. Vaktile Acemlerle, minyatür yapmakta birleşiyor, Araplar gibi ut çalıyorduk. Bugün yeni sanat ekollerini anlıyarak modern resim yapıyor, bulabildiğimiz besteleri piyano ile, kemanla, orkestrayla dinlemek istiyoruz. Sanatta ve hayatta millî oluş zamana, zevk, kültür ve medeniyet icaplarına göre değişir.

Türk edebiyatında 1000 yıla yakın bir zamandanberi verilen emekle aruz kalıplarına uygun düşürülerek, sezilip duyulunca Acem ve Arap sesinden ayrı bir ahenkle dokunaklı ve orijinal olarak yazılmış Türkçe şiirler var. Onları geniş mânasile, millî sanat unsurlarının dışında bırakmıya kimse kıyamaz. Aruz kalıplarının üstünde Arap damgası duruyor.. Adları ve asılları bize göre elbette millî değildir.

Tabiî vasfı, tabiatin düzenine akla, kullanışa uygun, yapmacıklı ve üzentili olmıyan, sıkıntısız, kolay yapılmış, doğuştan, karışıksız saf ve daha bir sürü mânaya gelir... Aruz tabiat içinde olmuş madde ve hâdisedir. Onunla, bugünkü Türkçeye Araplardan, Acemlerden farklı ses verenler var. Türkçe açık, kapalı hecelerle söylenen bir dildir. Heceye de, aruz kalıplarına da aykırı düşmüyor. Bu vasıflarile her iki vezne de gayritabiî diyemiyorum.

— Vezinler dilin kendi bünyesinden doğan kalıplar mıdır, yoksa sanatkârların icat ve ibda ettiği ölçüler midir?

— Diller, elbette pek uzun süren ihtiyaçlar üzerine mükerrer emeklerle kurulmuştur. Sonra yine halk ve yaratıcı şair ruhlu, başkalarına üstün duygularla incelmiş hünerli adamlar onu genişletmişler.. İlk kuruluşlarında bünyeleri yoktu.. Uzviyetlerdeki, baş, gövde, el, ayak, kök, dal ve yaprak gibi, ismi, sıfatı, fiili cümlelerde kelimelerin yeri henüz sıraya konulmamıştı. Nazım ölçülerini de bunlarda olduğu gibi çok emeğe ve zahmete katlanarak ilk sanatkârlar icat ve ibda etmişlerdir. Yaratıcılığı cemiyet yapar derler. Böyle esrarlı işlere aklım ermediğini bildiğim için, neye inanıyorsam, onları çok defa kendime saklar, münakaşasına karışmayı lüzumsuz bulurum. Yalnız, daha yeni bir zevkle hece vezinlerine duraksız yumuşak bir ses verenleri tanıyorum. Diyelim ki o hüneri bu işlerden habersiz bir halkı temsil ederek yapmışlardır. Dünün yaartıcılığı, sonraki nesillere hazır kazanılmış kalabilir. Bunlar konuşurken sigaları nasıl kullanıyorlarsa 4 lük, 3 lük vezin kalıplarını da öyle benimserler. Fakat dilin bünyesi dediğimiz şey artık kurulmuş olduğu zamanlarda da yaşar, aşınır yahut taze filizlerini sürer. Bazı şairler dilin bünyesile beraber serpilip gelişen nazım ölçülerini kullanır. Başkaları da 30 sene içinde yaptıkları gibi meselâ Mehmet Emin'in pek sert ölçülü, monoton durakları beğenmezler, «routine» ve gelenek dışında şiir yazmayı deniyenler bile yetişir.

Asıl teknik vezinden çok üstün «Rythme intérieur» denilen, ele avuca sığmaz gibi, içli, akıcı ve asıl şiir havasını yapan, nadir, orijinal sesler veren mısralar olur. Sanat bahsinde kalıba değil, asıl bu güzel parçalara millî demek yaraşır.

— Aruz vezni halkın selikasına ve dilin bünyesine kadar inmiş midir?

— Bazı ufak çocuklar aruzu h

kikaten kolay kavrayıp duyar. Mısraları hiç yanılmadan lizeyonla okur. Ümmî âşıklar semaî kahvelerinde aruzla yazılmış şiirleri sazlarından çıkardıkları sese uyduruyorlardı. Bunlar bazı kulakların doğuştan yahut yine alışkanlıkla o türlü nazım ahengine müsait olduklarını gösterir. Yoksa asıl geniş halk içinde aruz hecenin yerini tutamıyor. Ziya ve Cevdet paşalar bu yabancılığı çoktan anlamışlardı. Aruz halkın selikasına ve dil bünyesine, onlarla birlikte aynı iğneler ve mekiklerle işlenip dokunarak girmemiştir sanırım.

— Türkçe nazımda hem aruz, hem hece vezni kullanabilir miyiz? Böyle ayrı, ayrı iki vezin sistemi kullanan başka edebiyatlar var mıdır?

— a) Şimdi bir anket daha açsanız. Kıymetlerinin derecesine göre anlaşabilmek kabil olsa, bugüne kadar acaba hangi nazım ölçüsiyle, aruzla mı, hece ile mi daha çok ve daha güzel şiir yazılmıştır? Nasıl bir neticeye varılır? Bundan sonra da aruzu kullanan bulunur zannederim. b) Bizdeki nispete varmış kadar iki vezin sistemine düşkün eski, yeni, başka bir edebiyat daha yoktur galiba..

— Aruz vezni Türkçe fiil sıygalarının bir çoğunu ve bir çok kelimeleri alamıyor. Buna rağmen bu vezni kullanabilir miyiz?

— Aruz vezinlerile yazılamıyan sıygaların bir cetvelini yapmak istemiştim. — Anadolu, Gelibolu, Karadeniz kıyıları, iriyarı — gibi sözler de onun ikinci kısmında epey yer tutuyordu.

Aruz bu kifayetsizliğiyle Türk edebiyatında millî şiir vezni olamazdı. Onu kurtarmak istiyenlerin çare aradıklarını hatırlıyorum. Şair Akif «fealetün» ve «fealetü» gibi, iki az farklı kalıp daha bahirlere katılır, onlarla güzel şiir yazılırsa aruz yaşar, diyordu.

— Uzun sesli harfleri silinip azalan Türkçemizde bu vezni her zaman için muhafaza etmiye imkân var mıdır?

— Uzun sesli harfler, uzak bir yeri göstermek için kullanılan, (tâ, musiki, elâ, kurabiye) gibi kelimelerdeki bazı a, u, ve i harfleri midir? Bunlar silinip azalmıyor..

Yabancı mil kaynaklarından gelen kelimeler bırakıldıktan sonra uzun sesli hecelerin azaldığını söylüyorsanız bu doğru.. Ama Türkçede uzun açık hecelerden çok, asıl kapalı heceler var. Bunlar kısa açık hecelerle birleşir, aruz kalıplarını pekâlâ doldururlar. Arap ve Acem dillerinin bazı kelimelerindeki uzun açık heceler çıkarılsa da, erbabı elinde aruzla, Türkçe şiir yazmaktaki imkân devam eder.

— Hece vezni zevkimizi tatmin etmiyor mu? Aruz vezni hecenin bu noksanını mı telâfi ediyor? Yoksa survivant halinde mi devam ediyor?.

— Şiire zevkten başka bir zabıta karışamaz sanırım. Hece vezninin tekniği canlı bir şey değildir. Ona herkes kendi sesinin tadını verirse hece vezni de orijinal şair sayısı kadar birbirinden farklı üslûp güzelliği artar. Heceyle edebî zevkin tatmin edilmesine mâni kalmaz. Sanatin ilerlemesine münekkitler, nazariyeciler değil, hakikatte şairler karışırlar. İnsan mantıkla mı vezin seçer? Siz daha iyi bileceksiniz. Aruzla bugün de güzel şiir yazılıyor. Önce söylediğim gibi o kalıplar İran ve Divan eserlerinden başka ve yerli ses vermiştir. Bunlarla yaşıyor demek.

— Son zamanlarda aruzla yazılan şiirlerin çoğalmasının sebebi ne olabilir?

— Dün, bize yakın günlerde ve şimdi, aruzla yazılan şiirlerin sayısı çok mu farketmiştir? Bilmiyorum. Edebiyatın bu cinsi pek kârlı bir şey olmadığına göre iş elbette piyasaya düşmüş sayılamaz. Ama bir yerden aydınlık göze çarpıyor mu orada bir ışık kaynağı var demek.. Yükselen dumandan onun ateşini aramak, aruza dönen eski hece şairlerini daha çok düşündürmiye yarar.. Önce onların mütaleasını almalı.

Z. A.

İtizar:

Münderecatımızın çokluğundan dolayı (Beyaz Selvi) romanımızı koyamadık. İtizar ederiz.

Çınaraltı

BİR CEVAP

Yeni çıkan insancı (Barış dünyası) mecmuası (Çınaraltı) ndan istihfafla behsedebilmek için şöyle bir vesile bulmuş: Bir dünya harbi olurken ve milletler batıp çıkarken (Çınaraltı) nın (Hece mi, aruz mu?) meselesi gibi gülünç bir dâvaya girdiğini söyledikten sonra aruz vezninin muzaffer çıkacağını haber veriyor. Zannederim ki her ikisinde de biraz yanlıyor. (Hece-aruz) meselesi bir sanat dâvası olduğu için (Çınaraltı) yı pek yakından alâkalandırabilir. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Sonra da, (Barış dünyası) nın zannettiği gibi bu o kadar da mücerret bir sanat meselesi değildir. Türkçülük dâvasile pek sıkı temastadır. Bana inanmazsa, (Barış dünyası) Ziya Gökalp'ın (Türkçülüğün esaslar) ismindeki kitabına baksın. Bu mesele, orada epey mühim bir yer tutar. Türk okurları, yeni Türk sanatkârlarının şiirlerinde halkın sesini ve ritmini duyabilmek için altı yüz sene beklemiştir. Aruzdan heceye geçiş, kozmopolit Osmanlılık zihniyetinden Türkçülüğe geçişle kolkola yürüdü. Eğer, otuz sene sonra, tekrar bu kozmopolit Osmanlı zevkine doğru bir kayış göze çarpıyorsa bunu millî duyguları zaafa uğramış bir zümrenin ruhunda aramalı. Fakat, ne kadar yanyana getirmiye çalışılırsa çalışılsın, Türkçülüğün, Marksizmi kekeliyen insancılığa yerini terkedemiyeceği gibi, hec vezni de (Anadolu) kelimesini bile telâffuz edemiyen aruz veznine yerini bırakmıyacaktır. (Barış dünyası) bundan emin olsun!

623

O. S. O.

Neler, Neler Oldu?

– Rüya Mesirelerinde –

Şarabın şûlesinden ruyu yarın lem'adar oldu
Serapa pembe goncayken s erapa lâlezar oldu

Kalıp bi nutku - mestî sustular dallarda bülbüller
Fakat güller coşup aşkiyle âteşten hezar oldu

Riyazı - vasfü tekriminde dildarın buğür artık
Gazeller yazdı sünbüller sabâlar bestekâr oldu

Anın çeşmi - gazalinden şu an ilham alan kalbe
Sabâdan geldi hüthütler ve âhûlar şikâr oldu

Yegâhından, dügâhından, segâhından şu tanburun
Birer tevvarei - elhan taşıp her telden zar oldu

Kemanın nağmesinden, neylerin sûzü enîninden
Onun hakkında bin feryadı - hasret nevhebar oldu

Fakat Rabbim ne nimettir, nasıl ihsanı talihdir
Ki hep derdile yandım ben, hayatım târmar oldu

Evet derdile yandım ben, fakat bir gün remadından
Güneşler doğdu, yazlar coştu, rahmetler nisar oldu

Onun namile her nazmım varıp tâ gûşu - âsâra
Zekâdan bir mücevher, duygudan bir bergüzar oldu

Görüp teşrifini gülzara hayran oldu zambaklar
Durup yollarda nergisler rehini - intizar oldu

Delirmiş dalgalar uslandı, sahillerde, tayfunlar
Nesim âmizi - hülya bir muattar rüzgâr oldu

Sesinden meşk alan bir çok güvercin, kumru dem çekti
Bütün şebnemli yapraklarda kuşlar bikarar oldu

Zemin zümrütleşip bir çok yeşil seccadeler yaydı
Sema yakutlaşıp yer yer bulutlar gülizar oldu

Cihanın her yanından sevgiler nakletti ırmaklar
Sular aksi hayalile çiçekten pürnigâr oldu

Anın vadii - vasfında akar enharı - eş'ârım,
Uyup âhengi kalbe nağmeden bir cûybar oldu

Rivayetler, hikâyetler, siayeter, şikâyetler
Geçer geçmez huzurundan tamamen şermsar oldu

Deragûş eyleyince serteser endamın derya
Bütün âyinler kıskandı pürjergü guba oldu

Teni - uryanı yarın yasemen saçtıkça kumsalda
Denizden servi - sîmîn tottu mecburu - firar oldu

Semadan musikîler yağdı, yerden neş'e fışkırdı
Bütün fıskıyyeler raksetti, kânunlar bahar oldu

Köpürmüş çağlayanlar koştu istikbale cananı
Akar yaşlar birer şellâlei - şevkü mesar oldu

Nasıl saklar senin esrarını Fazıl şu destanlar
Sükûtundan dahi bir ahı - hicran aşikâr oldu.

Fazıl Ahmet AYKAÇ

İTİZAR — Üstat Fazıl Ahmet Aykaç'ın iki nüsha evvel basılan şiirinde: «Nasıl sözdür kaçınmak, çıldırıp yanmak diler diller» mısraının son kelimesi «güller» olarak dizilmiştir. Tashih ve itizar olunur.

Yazan: Adnan GİZ

Evliya Çelebi ve Avusturya İmparatoru

Sefaret heyei sarayda — Padişahın gönderdiği hediyeler — Büyük ziyafetler — İmparator Leopold ve Evliya Çelebi — Evliya Çelebi 7 Kralın ülkelerini geziyor

Budin paşasının kuruntuları meğer ne kadar beyhude imiş! Elçi Mehmet paşa gerek devletin şerefini, gerek kendi gururunu o derece muhafazaya çalışıyordu ki âdeta imparatorla at başı gitmek istiyordu. Daha düne kadar her yıl dergâh-ı muallâya vergi gönderip aman diliyen Nemçe Çasarı elbette âl-i Osman padişahı ile bir tutulamazdı. Ona pazar günü imparator tarafından kabul olunacağını haber verdikleri zaman yine kaşlarını çatarak:

« — Baka komiser! Hoş geldiniz ama.. — demişti — ben Çasara vardıkta kıral tahtından inip beni divanhane kapısında karşılarsa, ben onun göğsünü öptüğüm zaman o da benim omuzumu öperse, Mekke ve Medine padişahının namesin öpüp başına kor ve name okunana kadar ayakta durursa ve cümle peşkeşlerimiz kanun üzere verilirse ve name-i hümayunla vezirin namesinde yazılanlara uygunsuz tekliflerde bulunmazlarsa Çasarın huzuruna çıkarım. Aksi takdirde vaziyeti padişaha arzederim. Sizin elçinize de rağbet etmeyip cefa ederler.»

Viyana hükûmeti her ne pahasına olursa olsun Osmanlı devleti ile suh yapmak ve iyi geçinmek istiyordu. Paşanın bütün şartarını kabul ettiler.

« — Yalnız sultanımdan Çasar efendimizin bir ricaları var. Sizin hediyeleri getiren ağaların cümlesi Çasar hazretlerinin eteğini öpsünler ve kıral huzurunda el kavuşturup dursunlar, bir de hediyeler mehterhane çalınarak getirilsin!» dediler. Fakat Kara Mehmet paşa onların hiç bir sözüne boyun eğmiyordu:

— Hediye götürürken mehterhane çalmak âdetimiz değildir. Hediye götüren ağalara gelince onlar benim hizmetkârlarımdır. Bir alay ümmet-i Muhammedin Çasar hazretleri yanına varıp Çasarın elini öpmiye ne hadleri var?.. Kıral yanında onlar da benimle bir mi olsunlar? Ve ırz-ı Muhammedi yok mudur ki benim ağalarım ben varken kıralın önünde el kavuşturup dursunlar? Bize kanun ve âdetlerimizden hariç bir teklifte bulunmayın!

Diye metanetli bir cevap vermiş ve bu sözile bütün adamlarını memnun etmişti. Ötekiler de artık yeni bir teklifte bulunmaktan vazgeçerek merasim günü için büyük hazırlıklara koyuldular. Pazar sabahı sekiz atlı ve gayet muhteşem (gümüş üzere minakibeli) bir hento gelip paşayı aldı, Paşanın maiyeti de arabanın arkasına dizilmişti. Evvelâ Osmanlı padişahının. Nemçe Çasarına gönderdiği hediyeler hareket etti. Başta tam sekiz araba saray döşemesi, zerkâr ibrişimler işlenmiş halılar, nadide kumaşlar, sonra muhtelif parçalarile tam on bir araba yüklenmiş muazzam bir otağ ki, etrafında samur kürklü ağalar, şık saraçlar ve çadır mehterleri yürüyordu. Sonra kırmızı dolmalı has yedekçiler tarafından çekilen murassa eyerli, elmas ve inciye garkolmuş üç küheylân. Ata binmiş muhteşem ağaların ellerinde taşıdıkları yirmi çift hilat-ı fahireler. Bohça bohça amber, misk ve diğer kıymetli baharat ki amber bohçalarını Evliya Çelebi taşıyordu. Hediyelerin arkası alındıktan sonra paşanın arabası ve sefaret alayı hareket etti. Saray bahçesinde atlardan inerek yüz doksan yedi basamak medivenle yedinci kat saraya çıkmışlardı. Sekizinci katta onları bir büyük divanhaneye almışlar, paşayı yüksek bir tahta oturtmuşlardı. Mehmet paşa: « Varın bakın! Kıral kapıya çıkmış bekliyor mu?» diye Evliya Çelebi ile mataracıbaşıyı kıralın bulunduğu salona gönderdi. İmparator, Zerduz Hacı Bektaş üsküfü giymiş koca mataracıbaşıyı görünce ihtimal paşa sanarak «tahttan inmiş ve tapınıp selâm alır gibi bir iki eğrilip doğrulmuştu.» Gidip paşaya haber verdiler. O da aheste aheste yürüyerek salona girdi. Kıralın kendine doğru ilerlediğini görünce adımlarını sıklaştırarak selâmüaleyküm diye selâm verdi. İmparator da başından cevahirli şapkasını çıkarıp selâm aldı.«Paşa kıralın göğsünü öpüp kıral dahi onun omuzunu öptü. Paşanın elini eline alıp kendi tahta oturarak paşaya da yer gösterdi ve «safa geldin, hoş geldin!» diye vafir tazimler ettikte paşa-yı âli vakar koynundan çıkardığı nâme-i hümayunu öpüp başına koyduktan sonra sağ elile kırala verdi. Kıral da nâmeyi iki elile alıp iki kere öpüp başına koyduktan sonra cümle vüzerasına göstererek onlar başlarından şapkalarını çıkarıp nâmeye secde eylediler, yere

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

GELECEK SAYIMIZDA:

Heykeli Önünde
Mithat Cemal KUNTAY

NABİ
Ali Canib YÖNTEM

Atatürk ve Anadolu Kurtuluş Savaşı
Dr. M. Hakkı AKANSEL

SADRAZAMLAR
Adnan GİZ

Softa Oğlu Mehmet
Rıza YALGIN

Hüseyin Rahminin arkasından
Hakkı Süha GEZGİN

ÇALIŞMA LİRİZMİ
Orhan Seyfi ORHON

Hani bu sayıda olacaktı

625

yüzlerin sürüp «şükür böyle sulhü gördük!» dediler.»

Name-i hümayun okunduktan sonra arada akdolunacak sulhun esas maddelerini konuşmıya başladılar. Kıral yirmi sene müddetle sulh yapılmasını istiyor, fakat Mehmet paşa yirmi yıldan fazlasına razı olmuyordu. Nihayet İstanbula her yedi senede bir küçük elçi ve yirmi yılda bir büyük hazine ve hediyelerle büyük elçi göndermek ve yirmi yılda bir büyük elçi gelmezse, Engerûs vilâyetine sefer etmek, her sene Süleyman Han kanunu üzere bin Engerûs altını haraç vermek ve iki bin kıye gümüş evani göndermek) esasları üzerinde bir anlaşmıya varıldı.

İmparator yana yakıla serhat gazilerile Tatar askerinden şikâyet ediyordu. Elçi paşa bir daha bu gibi hâdiselerin tekerrür etmiyeceğini temin eyledi. Yirmi bir yıllık bir anlaşma tanzim olunarak padişaha arz ve telhisler yazıldı. Artık siyasî konuşmalar sona ermişti.

O kıymetli hediyeler meydan-ı muhabbete gelince Çasarın yüzü gülerek:

— Âl-i Osman devletinin kıymetini şimdi bildik!» demişti. Hele altın işlemeli muhteşem hil'atları pek beğenmiş birini annesine, birini baş rahibe, birini de baş vezire göndermişti. Sonra yine pek hoşlandığı otağın derhal saray bahçesinde kurulmasını emretti. Yüzlerce saray hademesi bin müşkülâtla muazzam çadırı kurmıya çalışırken şiddetli bir rüzgâr çıkmış ve otağın on kantar ağırlığında direği ile beş kantarlık otak göbeği tahtası devrilerek yedi kişinin ölümüne sebep olmuştu. Bütün gayretlere rağmen bu işi başaramıyacaklarını anlayınca baş komiser paşanın huzuruna gelip:

— Sultanım! Biz bu otağı kurmasın bilmeziz. Yedi adamımız öldü. ve bu kadar hıristiyanlarımız mecruh oldu!» demiş ve paşanın gönderdiği çadır mehterleri an-ı vâhitte koca otağı kurmuşlardı.

Ertesi sabah Elçi paşa yine alay ile birinci vezir Koca Rodolfoş'un (Rodolf) ziyaretine gitti. Baş vezire de bir cevahir eyerli at, bir küheylân, iki seccade, iki külçe tülent gibi kıymetli hediyeler götürmüştü. «Ama vezir Rodolfoş gayet âkil, kâmil, müdebbir ve mubassır kâfirdi.» Paşaya beraberlik muamelesi yaparak aradaki meselelerin gayet dostane bir şekilde halline çalışmış ve paşa ondan o kadar memnun kalmıştı ki ayrılırken öpüşüp kocuşmuşlardı. İlk konuşmalar nihayet bulup ta bir anlaşmıya varıldıktan sonra evvelâ Elçi paşa sonra da kıral bir büyük ziyafet vermişler ve artık ziyafetler, alaylar, eğlenceler birbirini takip etmişti. Hele kıralın validesinin kendi bahçesinde verdiği büyük bir ziyafette Viyananın en meşhur illüzyonist ve hokkabazları tarafından gösterilen oyunlar Evliya Çelebi gibi acip temaşalara son derece meraklı bir insan için cidden büyük bir hâdise sayılırdı. Onun o garip sahneleri hikâye eden satırlarında hâlâ bir çocuk sevincinin o saf ve neşeli izlerini bulmak mümkündür:

« O pehlivan-ı kâmil bulunduğu havuz içine bir miktar su döktü. Havuzun suyu hemen derya gibi cûş u huruşa gelip telâtum ederek bağ içine yürümiye başladı. Hemen cümle temaşacılar kimi ağaçlara çıkmıya, kimi ata atlayıp kaçmıya başladılar. Hakir gördüm ki garkoluyoruz. İlm-i simyadır diye ehemmiyet vermedim. Amma tahammülüm kalmayıp kıralın validesile paşanın yanına vardım. Anda dahi su gelmiye başlayıp firar ettikte bu zahir olan deryadan o kadar derya mahlûkları peyda olup gûnagûn şinaverlikler edip birbirlerin kovalıyarak, birbirlerin yutup yiyerek azîm temaşalar gösterdiler.»

«Üstad-ı kâmil pehlivanın, havuzdan ejderha sıfatında çıkan gılâmları meydan-ı bezme gelip zemini suladıktan sonra kabak, karpuz, kavun, hiyar tohumları ektiler. Üstat bu ekilen tohumların üzerine su döktükte hemen bir an içinde huzur-ı meclise kavun, karpuz, hiyar ulaştırıp herkes tenavül ettiler. Lâtiflerinden yirmi otuz kavun, karpuzu sepetlere koyarak paşaya ve kıralın validesine getirdi. Kıralın validesi tohumlu hıyardan yedi. Paşa bir şey yemeyip pehlivana üç yüz altın ihsan etti. Pehlivan mesrur ve handan gidip dua etti.»

***

Evliya Çelebinin Avusturya imparatoru ile nasıl buluştuğunu ve neler görüştüğünü merak etmez misiniz?

Onun Viyanada topladığı malûmatın en güzel ve en eğlenceli tarafı imparator hakkında yazdıklarıdır. O tarihte Avusturya tahtını işgal eden Birinci Leopold yirmi beş yaşında fakat son derece çirkin, zayıf, hastalıklı, acayip bir gençti. İyiye ve güzele karşı sonsuz bir hayranlık besliyen ve kime ait olursa olsun her güzelliği mübalâğa ile metheden fakat fenayı ve çirkini de yerden yere vuran Evliya Çelebi bu kadar sakil ve ucube bir kırala rasgeldikten sonra artık onu evire çevire tasvir etmekten elbette fariğ olmazdı. Bakın o muhteşem adamı nasıl tasvire başlıyor: «Orta boylu, ince meyanlı, o kadar mülâhham ve mücessem değil, o kadar iskelet de değil bir fedâyî had sakalsız gulamdır amma, evvelâ mevlevî külâhı yahut bal kabağı gibi bir başı var. Alnı tahta gibi yassı, kaşları kalın siyah kaş. Gözleri puhu kuşu gibi yuvarlak. Hacı tilki gibi uzun yüzlü, oğlancık pabucu kadar büyük kulaklı. Mora patlıcanı kadar büyük ve kırmızı burunlu, üç parmak sığacak kadar geniş burun deliklerinden otuz yaşındaki yiğitin bıyıkları gibi kıllar çıkmış. Bir somun sığacak kadar büyük bir ağzı ve iri dev dişleri var. Konuşurken ağzından akan salyaları yanındaki pençe âfitap gılmanları bir havlu ile silerler. Ellerinin parmakları bir lânga hıyarı kadar uzundur. Biemrullah-ı taalâ bu Çasarların hasep ve nesepleri cümle böyle bet çehre imişler (1). Kilise ve hanelerde kıralın resimlerini böyle bet çehre yazarlar. Eğer mahbup çehre yazan olursa ben: tezyif ettin diye onu katleylermiş.»

Tarih, Birinci Leopold'u gövdesi ve sihhati gibi zekâsı da zayıf bir hükümdar olarak kaydeder. Fakat Evliya Çelebi, şeklen o kadar tezyif ettiği bu hükümdarın mânevî varlığı hakkında pek âlicenap davranıyor:

« Amma olkadar necip, reşit, çabuk anlar bir zî akıldır ki gûya akl-ı Aristo'dur. Reayaperver, müdebbir,

(Devamı 14 üncü sahifede)

(1) Evliya Çelebi yanılmıyor. Gerçekten imparator Şarlken'den, İkinci Fransuva'ya kadar Habsburgların ekser âzası çirkin insanlardır..

626

OKU!

RAHMETLİ BÜYÜK ÜSTAD

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

«O, en son dakikaya kadar odasına girip çıkanları isimlerile çağırmış, ve ölürken de yanında bulunan doktor ve hemşireye gülümsiyerek hayata gözlerini yummuştur»

Konuşan: İlhami YARDIMCI

Heybelideyim. Adanın en güzel yerindeki konak yavrusu zarif bir köşkün kapısını çalarken yine eskisi gibi onun mütebessim yüziyle karşılaşacağımı sanıyorum.

Kapıyı ağlamaktan gözleri kızarmış bir bayan açtı. (Hüseyin Rahmi beyin emektar hizmetçisi). Evvelâ beni her hangi bir gazete muharriri zannederek kapıyı kapamak istedi. Fakat sonradan Çınaraltı namına üstadın hâtırasını saygı ile anmak için geldiğimi anlayınca fikrini değiştirdi. Ve beni içeri aldı. (Sonradan öğreniyorum bazı muharrirler cenazenin kalkacağı gün eve gelmişler ve tabut daha aşağıda dururken sordukları bazı münasebetsiz suallerle zaten üzüntü içinde olan Safder hanımın bir kat daha canını sıkmışlar. Meselâ: — Öğle ve akşam ne yemekler yerdi? — Günde kaç para harcardı? v. s. gibi).

Kapıdan içeri girince binanın dört tarafını çeviren bir bahçe göze çarpıyor. Köşkün kapısında Hüseyin Rahmi beyin yegâne akrabası olan hemşiresinin kızı Safder hanımın matemli yüziyle karşılaşıyorum.

Merdivenlerden çıkıyoruz. Tahtaların gıcırtısından başka bir şey işitilmiyor. Ve Safder hanım beni oturduğu odaya alıyor.

Rahatsız ettiğimden dolayı özür diliyorum ve karşılıklı konuşmıya başlıyoruz.

Hüseyin Rahminin hususiyetleri hakkında bazı malûmat istedim. Safder hanım gözleri yaşararak şunları söyledi:

— O herşeyden evvel eşsiz bir halk adamı idi. Daima halkla uğraşmış o zamanki en aşağı halk tabakasını romanlarının kahramanı olarak yaşatmıştı. Onların iyi ve kötü taraflarını herkesin gözü önüne sermiştir. Hüseyin Rahmi yalnız büyük bir romancı değil; aynı zamanda da büyük bir filozof ve büyük bir mütefekkirdi.

— Nasıl çalışırdı?

— Fransızca edebî ve felsefi eserler okur ve tercüme ederdi. Yalnız okumaktan hoşlanırdı. Ekseri geceler saat 12 ye 1 e kadar otururdu. İmage mecmuasını çok severdi.

— Yazmıya hazırlandığı bir eseri var mıydı?

— Yoktu. Yalnız en son olarak Fransızcadan felsefî bir eser tercüme ediyordu. Bundan bir iki sene evvel de «Allah var mıdır? Yok mudur?» isminde bir kitap yazmıya başlamıştı. Ölümiyle her ikisi de yarım kalmıştır.

— Vaktini nasıl geçirirdi?

— Sabahları tura çıkar, çamlarda dolaşır ve öğle vakti eve gelirdi. Yemeğini yer bir iki saat istirahat ettikten sonra yazı yazmıya veya okumıya başlardı.

— Başka bir yere gitmez miydi?

— Arada sırada sinemaya biz gittiğimiz zaman onu da götürürdük. «Benim sinemam, tiyatrom kitaplarımdır» derdi.

— En çok sevdiği şeyler neler-di?

— Okumaktan sonra; açık havada gezmeyi çok severdi. Adadan başka Bentler, Kilyos, Sarıyer gibi mesire yerleri hoşuna giderdi ve vakit buldukça buralara giderdi. Aynı zamanda bir kadın gibi intizamı severdi. Meselâ paraların gayrimuntazam bir şekilde bükülüp cebe atılmasına çok kızardı. Mutlaka kıvrılmadan portföyün arasına yerleştirilecekti. Temizliği de çok severdi. Elinde eldiven bulunmadığı zaman hiç bir şeye dokunmazdı. Kapı tokmağı veya para gibi şeyleri tutsa da derhal ellerini yıkardı.

— Sevmediği şeyler var mıydı?

— El sıkmayı sevmez ve el öptürmek istemezdi.

— En samimî arkadaşı kimdi?

— Herkesle pek samimî arkadaş olmazdı. Yalnız Hilmi kitabevi sahibi B. Hilmi Çığıraçan'la samimiydi ve ona fazla nazı geçerdi.

— Arkadaşlıkları ne şekilde başlamıştı? Biraz malûmat verebilir misiniz?

— O zamanlar henüz 15 yaşında bulunan Hilmi bey hayata atılmış ve Ankara caddesinde ufak bir kütüphane açmıştı. Hüseyin Rahmiyi de şahsan tanırmış. Bir gün dükkânın kapısından geçen Hüseyin beyi çağırmış ve: « — Gel seninle arkadaş olalım» demiş ve bundan sonra başlıyan arkadaşlıkları birbirlerini hiç incitmeden Hüseyin Rahminin ölümüne kadar tamam 48 yıl devam etmiştir. Hastalık zamanında bile hep Hilmiyi ve kitaplarını anmıştı.

— Hastalığı neydi efendim?

— Evvelâ alelâde bir nezle olarak başlıyan hastalığı bir gün içinde merkezi pinomoniye çevirdi ve 6 gün içinde onu toprağa serdi. Doktorların çok çalışmasına rağmen kurtulamadı. Ölümünden bir hafta evvel tura çıkmıştı.

— Hastalığında kiriz geçirdi mi?

— Geçirdi, fakat kendini kaybetmedi. Odaya giren herkesi tanıyor ve ismile çağırıyordu. Ölürken de başı ucunda bulunan doktor ve hasta bakıcıya gülümsemişti. Gayet sükûti bir adamdı. Ölümü de öyle olmuştu.

Bu sözden sonra Safder hanımın gözleri yaşardı. Artık konuşmamıza nihayet vemek lâzımdı. Fakat son bir iki sual daha somak için kendisine ricada bulundum:

— Buyrun sorun, dedi.

— Üstadın hayatında hiç evlenmemesinin sebebi nedir acaba?

— Kitaplarına düşkünlüğü ve biraz asabî oluşu evlenmesine başlıca

(Sonu 15 inci sahifede)

Nurettin Artamın meşhur sözü

Kalbur Üstü

Nebil BUHARALI

Hayatta muvaffakiyet ve kazanç, kişinin kendini zora vermesi, alın teri dökmesi, maddî ve mânevî sermaye ve emek sarfetmesi ile mi elde edilir?.. Kaideye bakarsanız öyle olmalı... Lâkin bazan böyle olmuyor da ufak bir fikrin ilhamile kolayını bulan nispeten eziyetsiz, masrafsız, sermayesiz kâr elde ediyor. Tabiî bunda açıkgözlülüğün, icat fikrinin, etrafa bakınca işi ve ihtiyacı kavramanın büyük hissesi var. Alışveriş ve borsalarda olsun hattâ matbuat ve fikir âleminde olsun, böyle talihlilere raslanır. Bu hasletler çalışmakla değil belki vehbî olarak elde edilen şeylerdir. Onun için böyle kolayını bulup hayatta ikramiye kazanan talihlileri tebrik etmekten başka elden ne gelir?

Bu yazıda yayın ve basın alanında nispeten kolayca lâkin herkes için çokça faydalar sağlıyan işlerden bahsedeceğiz:

Aşağı yukarı bundan kırk beş sene evvel Pariste büyük formada her telden çalan resimli bir dergi çıkardı. Bütün makaleleri, bütün resimleri seçme ve değerli idi. Bununla beraber bu mecmuayı çıkaran hiç bir vakit bu kıymetli makaleleri yazan muharrirlere ve resimleri yapanlara beş paracık ücret hediye etmezdi. Çünkü [illegible] içinde muhtelif mecmualarda [illegible] berceste makaleler, aktüalite [illegible]lara ilgili yazı ve resimler toplar [illegible] ve bu mecmuada hep bir arada neşredilirdi. Mecmuanın adı da (Le valeur illustré) yani resimli hırsız idi.

Bu toplama usulile neşriyat yapmıya Frenkçede «Psalydographie» Pisalidoğrafi derler ki Türkçesi makas muharrirliği demektir. Böyle muharrirlerin elinde yazı âleti kalem yerine makastır. Gözlerine kestirdikleri makaleyi zihin yormadan makasla çırparlar. Ne muharrirlere ücret, ne de profesör veya doktor bilginlere minnet. Bu resimli hırsız muharriri, büsbütün makasa bırakmazdı da müsahabecik olsun yazar, olandan bitenden kısaca bahsederdi. Bir çok okuyucular Resimli Hırsızın getireceği değerli makaleleri beklerler ve okurlardı. Buna postacı dense de yerinde olurdu.

Bugünkü günde de muhtelif memleketlerde böyle sırf mühim ve ilmî makaleleri ve muhtelif olaylara ait havadisleri toplayıp nakletmek suretile neşriyat yapan itibarlı dergiler vardır. Bunlardan biri meselâ Berlinde çıkan Der Globus'dur. Bu mecmua iktisadî ve ticarî konulara ait mühim mütalâa ve makaleleri kara, deniz ve hava yollarına ait malûmatı önemli dergi ve membalardan toplıyarak yayınlar. Pariste harbden evvel muntazaman çıkan Le mois mecmuası da ay içinde türlü konulara ait en seçkin yazıları toplardı. Bizde de Basın ve Yayın genel direktörlüğünün çıkarmakta olduğu Ayın tarihi dergisi de hele Milletlerarası olaylar bakımından bu nevi önemli dergilerdendir. Aşağı yukarı yirmi senelik koleksiyonu kıymetli vesikalarla doludur. Sabık Matbuat umum müdürü bay «Saffet Tunçay» ın himmetile ihdas edilmiş ve halefleri tarafından muvaffakiyetle devam ettirilmekte bulunmuştur.

Yine Berlinde çıkan İnternational Agrer Runschau dergisi de Milletlerarası ziraat ve iktisadî zıraat hakkında kıymetli makaleler neşrettiği gibi muhtelif memleketlerde bu konulara dair yazılan makale ve malûmatı hülâsaten olsun toplar, yayınlar. Böyle kendi şube ve mesleği dahilinde hülâsa neşretmek âdeti ise Garp medeniyeti dünyasının bir çok mecmualarında vardır. Kendi şubelerine ait makaleleri hülâsa edemiyenler bile bu nevi yazıların, etütlerin hangi dilde olursa olsun hiç olmazsa serlevhalarını ve makale muharririni ve çıktığı dergiyi ve tarihini yazarlar. Meslekî etütleri takip eden okuyuculara haber verirler. Bu suretle gerek meslektaşlar arasında olsun gerek milletlerarası olsun bir kültür birliği hâsıl olur. Her ilmin mütehassısları başka memleketlerde kendi ilim şubelerindeki fikir ve ilim hareketlerinden vakit ve zamanında haberdar olurlar.

Hususile genel olarak mecmua, dergi ve mevkute üzerine çalışan önemli bir müessese daha vardır ki o da Birinci Dünya harbinden sonra kurulmuş olan tâli teşekküllerinden biri bulunan milletlerarası kültür birliğidir. Bu teşekkülün faydalı çalışma ve neşriyatı hakkında biraz malûmat verelim:

Milletler cemiyetinin milletlerarası kültür birliğince teşkil edilen bir özel komisyon muhtelif memleketlerde çıkan eser, mecmua ve makaleler hakkında müteferrik sahalara münhasır kalmakta olan faaliyetleri bir araya toplamak suretile hepsinin bir arada olarak isimlerini, konularını belirtecek milletlerarası bir fihrist meydana getirilmesini düşünmüş ve bunu 1925 senesi iptidasında ikmal ederek İndex Bibliographicus (repertoire international des sources Bibliographique courante, périodique et institution) adile neşretmiştir. İsviçre Millî kütüphanesi müdürü Mösyö Marsel Gode'nin başkanlığındaki omisyon tarafından tertip edilen bu önemli fihristin önsözünden aşağıya naklettiğimiz satırları okuyalım:

«İlmî araştırmalar çoğalıp milletlerarası bir hal kesbettikçe ilim erbabı ve fikrî çalışanlar kendilerine ta-

MEKTUP

Şu deli gönlüme biraz neşe sun.
Sorma; dertlerimi söyliyemem ben.
O yaşlı gözlerle yâdellerinden
Esen rüzgârları dinliyor musun..

Her akşam onlarla konuşur dilim,
Saadet doğacak, diye yarına.
Ve yollar terkeder beni sevgilim
Bir deniz kuşunun kanatlarına..

Hamdi IŞIKLI

628

allûk eden yayınlara dair malûmat edinmede oldukça zorluk çekmektedirler. Yalnız bir ilmin çevre ve şümulüne münhasır olan neşriyatın okunmasına bile güç muvaffak olunacağı belli olmakla beraber bunlardan mütalâası faydayı mucip olabilecek basınların seçilebilmesi için bunların mevcudiyetinden ve mümkün olursa muhteviyatından malûmat vermek emelindeyiz. Bu hususta haberalma membaları nedir; her memleket için, her bir ilim için müracaat olunacak dergiler nelerdir, bibliyoğrafyalar hangileridir? Bugüne kadar bunları bir araya toplıyan bir vasıta yoktu. Hususile ünsiyet edilen bir ilim şubesinden uzaklaşıldığı veyahut bir ecnebi sahaya ait olduğu vakit hangi membaa, hangi mevkutelere (periodique) müracaat edileceğinde zorluklara uğranıldığı vâkidir. Bazan aranılan tetebbu vasıtası mevcut olmaz; bazan mevcut olursa da malûm olmaz. Ekseriya birbirine benziyen bir proğram ile ve bir hedefe mensup ve mütevecih olarak dünyanın bir çok yerlerinde müteaddit mevkuteler yayınlanır. Lâkin bunların hiç biri münferiden kâfı değildir. Hepsine müracaat edilmeksizin yapılan tetebbu ihticaca salih olmaz ve hata ve noksandan beri bulunmaz. Zamanımızda yayınlanan eserlere ilgili bir bibliyoğrafya günlük ilim ve edebiyat mahsullerinin bir anahtarıdır.

«Bu kısaca izahat, Mösyö Hanri Bergson'un reislik ettiği Milletlerarası Kültür cemiyetinin bu sahada müracaat olunmak üzere istihbarat ve tetebbü membalarını toplıyarak bir fihristin tertip ve neşrini gözönüne almasındaki lüzum ve zarureti ifadeye kâfidir. Bu encümen ilim araştırıcılarını membalara götürmek üzere ifa ettiği bir hizmetten başka zamanımızın bibliyoğrafya teşkilâtında mevcut boşlukları meydana çıkaracağı gibi aynı zamanda iyi tanınmamış bazı yabancı memleketlerdeki veyahut faaliyet ve gelişmesi yeniden başlamış olan memleketlerdeki ilim faaliyetlerine de dikkati çekecektir... ilâh.»

Bunlardan başka Cenevrede Argus delivres et de presses adiyle bir şirket daha vardır ki bu da abonelerine bütün dünyanın her hangi bir memleketinde ve her hangi dilde yayınlanan basınlardan arzu edilen her hangi bir mevzua dair makale, kitap, veya gazete havadisi olarak ne çıkmış ise veya bir millete, bir hükûmete dair ne yazılmış ise bunları makas ile kesip tarih ve membaının adını üstüne işaret edip göndermek suretile iş görür. Bu suretle aboneler kendilerini ilgilendiren bütün dünya basın ve yayınlarını kendiliklerinden takip etmek zorluğundan kurtulur.

Avrupada büyük filozof ve ediblerin en seçkin eserlerini veya bu eserlerin en önemli ve parlak kısımlarını Oeuvrs choisies «müntehibat» diye toplayıp bir arada yayınlamak ta hemen hemen bir âdettir. Bu suretle her hangi büyük bir âlimin, muharririn, edibin bütün fikirleri, bütün hüviyeti ve hemen hemen bütün eserleri hakkında kolayca ve mücmel bir fikir edinmek mümkün olur.

Buraya kadar olan izahlardan anlaşılacağı üzere bu makas muharrirliği olsun, toplama ve nakil keyfiyeti olsun pek kolay ve havadan bir iş değildir. Hattâ bazı kere çok eziyetli bir iştir. Lâkin medenî memleketlerde sistem ve usul altında ve iş bölümile yapılan çalışmalar fikir ve bilim alanında olsun veya maddî gelişmede olsun çok faydalar temin etmektedir. Netekim bir Garplı muharrir ve profesör ile aynı kategoriden bir Şarklı arasında bahusus orijinal incelemelerde ilim, görüş ve buluş bakımından çok fark vardır. Çünkü Garplı profesör ve muharrir inceliyeceği, yazacağı konuya dair bütün materyelleri memleketinin umumî veya millî kütüphanesinde, müzesinde, arşivinde, müessesesinde hazır bulur. Zaten bu konu kendinden evvel kaç defa türlü safhalardan incelenmiştir. Zavallı Şarklı profesörün etüdü ise eline geçirdiği her hangi bir Garplı profesörün bir iki kitabına münhasır kalır.

Sözün kısası medeniyetin doruğuna varmış memleketlerde iki âlem vardır: Biri millî kütüphanelerde, millî müzelerde, millî vesaik mahzenlerinde, enstitülerde, laboratuvarlarda ve üniversitelerde gece gündüz durmadan çalışır veya bu ilim çalışmalarını amelî neticeler halinde ihtiyaç sahalarına çıkarmak için sermaye ve vasıta hazırlar veyahut iş sahasında, fabrikalarda mesai sarfederek alın teri döker. İşte bu âlem çalışan ve maddî mânevî terakkileri yaratan Avrupadır.

İkinci âleme gelince bu da bu çalışmaların son uciyle cennete çevrilen memlekette işte bu çalışkan halkın insan gibi ve konforlu bir hayatla, seyahatlerle, gezmelerle, tiyatro, sinema ve danslarla zevk aldığı âlemdir.

Bunların birincisine varmayınca ikincisi hakkile elde edilemez. Birinci merhaleden geçmeden ikinciyi elde etmiye kalkanlar ancak millî mevcudiyeti ve serveti hibe eden sefihlere benzerler.

Şimdi biz gelelim konu ettiğimiz Kalburüstü dergisine:

Geçen ay bir çok önemli dergilerimizin, gazetelerimizin en parlak ve fırlak makalelerini, şiirlerini toplama suretile ilk nüshasını çıkaran Kalburüstü dergisini bu bakımdan takdir ile okuduk. Böyle fırlak ve üstün yazıları toplayıp okuyuculara sunduğu için kendisini kutlarız. Filhakika bu toplama işi makas muharrirliği gibi kolay görünüyorsa da ilmî, edebî yazıları takdir edecek, bunların ilme, usule, zevke,hal ve zamana uygun olanlarını ayırt edebilecek ilim ve edep kudreti hele zevkiselim meselesi çok önemlidir. Hususile birbirine zıt fikirleri, muarız imzaları bir konserde falsosuz bir araya getirmek te başka bir iktidar ve hünerdir. Dergiyi başarı ile çıkaran değerli arkadaşımıza sağlık ve dergisine de uzun ömür dilerim.

Nebil BUHARALI

BAHAR

Sanki bahar yağmış ağaçlar çiçek açmış ta bakın
Hepsi giymiş gibi kın.
Kelebekler mi uçan? Yoksa açan her gonca
Kışa nisbet mi sakın!
Niye yıldızlara baksam, gerçek kendimden
Diyorum: rûha akın!
Sanki gönlüm kanat açmış uçuyor göklerde
Ve başım arşa yakın.
Yine bir tatlı hayal ardına düşmüş gezerim
Yine mestim, bırakın!

Edip AYEL

Yazan : Adnan GİZ

Evliya Çelebi ve Avusturya İmparatoru

(Baştarafı 9 uncu sahifede)

hünerver ekferdir. Lâkin sözünü dan dan söyler bir bet ve kaba avazlıdır.»

Evliya Çelebinin bu kadar sakil ve acayip bir kıral karşısında bir ham sofu gibi duygularını meydana vurarak çin-i ebru gösterdiğini zannetmeyin! Medinede Şeyhülharemle, İstanbulda padişahla, Kırımda Han'la görüşmek ve hepsine kendini sevdirmek hünerini pek iyi bilen sevgili Evliya Viyana sarayında hakikî bir centilmen gibi hareket ederek az zaman içinde kıralın dikkatine çarpmış ve tam üç ay onunla nice can sohbetleri etmişti.

***

Cennette dahi olsa uzun zaman oturmaktan sıkılan Evliya, Elçi paşanın iki buçuk sene Viyanada kalacağını duyunca «aklı başından gidip, ama bu cezire-yi Kâfiristanda seyahat, ticaret ve ziyaret yoktur. Bir yıl, bir buçuk yıl nice mahpus gibi durulur?» diye derin bir düşünceye dalmıştı.. O sırada Habsburglara tabi yedi hükûmet vezirinin vazifelerini bitirerek memleketlerine dönmek üzere olduklarını duyunca aklına parlak bir fikir gelmiş. Elçi paşanın Viyanada kalacağı iki yıl zarfında yedi kıralın ülkesini gezmek gibi büyük bir arzuya kapılmıştı. Bu fikrini evvelâ çok iyi görüştüğü meşhur Montekukulli'ye açmış sonra — her birine birer Kaya sultan yağlığı hediye ederek (2) — Başvekil Rodolf'a, baş komisere, baş papaza ve diğer devlet ricaline de anlatmıştı. Ertesi gün baş vezir bu arzusunu bildirmesi için Evliyayı imparatorun huzuruna çıkardı. Herkesin suyuna giden ve her insanın zayıf tarafını arayıp bulmakta pek mâhir olan Evliya, imparatora da hediye olarak iki Bukalemun nakışlı Kaya sultan yağlığı, iki kişmirî şal ve bir sihr-i icaz Frenk Mâni kalemile resmolunmuş Hazreti İsa ve Meryem ana tasviri götürmüştü. Bu mukaddes minyatürler son derece sofu olan Leopold'un bin hazine maldan ziyade hoşuna gitmişti. O gün Evliya Çelebi ile iki saat kadar konuşarak sohbetinden pek ziyade zevk almış ve o günden itibaren Evliya Çelebi tam üç ay Viyana sarayına devam ederek her gün «Çasarın şeref-i sohbetile müşerref olmuştu.»

Sofu kıral ondan en çok Kudüs ahvalini soruyor ve o büyük seyyah mukaddes portları en cazip, en mufassal bir şekilde anlatıyordu. «Çasarla cemi sohbetlerimiz ekseriya seyahate müteallik olup Şam, Trablus, Ceble, Sayda, Beyrut, Akkâ, Yafa, Askılan, Rimle, Gaza ve Kudüs-ü şerif ahvallerini sual edip elbette en çok Kudüs-ü şerif hakkında izahat istiyordu. Hakir pür taksir ise Kudüs-ü şerifin cemi ahvaline öyle vâkıf-ı esrar idim ki hiç bir seyyahın ol mertebe bilmek ihtimali yoktur. Hattâ Çasar, huzurunda Kudüs-ü şerif ahvali için nice papazlarla beni imtihana çekti. Kudüste nice yıl ifnayı vücut etmiş papazlar Kamame kilisesini, Mesçit-i aksayı, zir-i selvanı hakir kadar bilmiyordu. Kaç kere onların yalanını çıkardım. Baş papaz yalanı çıkan patriklere kırbaçlar vurup kıralın huzurundan koğdu. Kıral Kudüs-ü şerifi tamamen gezip dosdoğru anlattığımdan hazzedip hakire bir kese kuruş ve on çuka ve on kumaş ve on üç Alman saati ihsan eyledi.»

Şimdi, aylardanberi içinde yanıp tutuşan o büyük arzuyu kırala açmanın zamanı gelmişti. Netekim münasip bir şekilde dileğini bildirince Leopold başüstüne diyerek kâğıt kalem getirtmiş: «Yedi kırallık vilâyetlerimde olan kale ve şehirleri, kaza ve köyleri muazzez ve mükerrem gezip seyir ve temaşa etsin!» diye bir patento hat (açık emir) vermişti. «Hemen hakir kıralın gözü önünde hatt-ı öpüp başıma götürdükten sonra bir diba kese içinde koyunca kıral hattına tazim ettiğimden hazzedip kâğıdı yine alarak «Her konakta günde bir koyun, elli çift ekmek, on tavuk, yirmi at yemi, on kadın ve on nefer oğlan hizmetçileri verilsin her konaktan konağa yüz atlı ve yüz yaya kefere-yi fecere refikler tarafından götürülsün, her bender hâkimleri ve kaptanları ve beyleri istikbaline çıkıp alay ile şehirlerine götürüp muradı kadar ol şehirde oturup gideceği vakit her şehrin hâkim ve âyanları riayet etsinler» emirlerini yazdı. Sonra beni baş vezire gönderip «Beni sevenler dostum Evliya Çelebiye riayet etsinler» diye tembih ve tekit eyledi.»

Başvekil kıralın emrile Çelebiye üç yüz altın hediye etmiş ve diğer vezirlerle devlet erkânı da çok kıymetli hediyeler vermişlerdi. Sonra onu kethüdasile beraber hâlâ Viyanada bulunan İspanya, Danimarka ve diğer hükûmet nazırlarına gönderdi. Onlar kıralın ve başvekilin emirlerini görünce Evliya Çelebiye iltifat ederek: « — Hoş gedin, sefa geldin! Bizimle bile gidip vilâyetlerimizi gezip zevk ve sefalar edersin, hemen hazır ol bu pazartesi Beç'ten kalkarız» dediler. Zaten hazır olan Evliya Çelebi derhal paşadan izin almış, kıral ve annesile, devlet erkânile ve Viyanadaki bütün dostlarile vedalaşıp yine bol hediyeler, ihsanlar aldıktan sonra 1075 zilhiccesinin on beşinci günü Viyanadan Alman illerine doğru hareket etmişti.

Hasan Adnan GİZ

Not :

Evliya Çelebinin Merkezî ve Garbî Avrupaya yaptığı bu çok enteresan seyahatin notları maalesef ziya olmuş gerek matbu nüshada, gerek yazma nüshalarda bu kısım boş bırakılmıştır.

(2) Kaya sultan Dördüncü Muradın kızı ve Evliya Çelebinin teyze zadesi Melek Ahmet paşanın zevcesidir. Evliya Çelebi, bu isimle maruf olan işlemeli yağlık ve mendilleri daima yanında bulundurur ve dostlarına, sevdiklerine hediye ederdi.

SEÇME SÖZLER

★ Şanslı adamların önünde takındığınız tavır ya tezyif ya hasettir. Et. Rey

★ Güneşten, çakıl taşını filizletmesi istenemez. E. Langlois

★ Bir defa kaybolmaktansa iki defa yolunu sormak evlâdır. E. Langlois

★ Her türlü sarî hastalıklar olduğu gibi spor da sıhhatin sarayıdır.
J. Giraudoux

★ Bazı söhretler şişirilmiş çocuk balonlarına benzer: Fakat patlatabilirsen patlat!
J. Rostand

★ Kurtulmuş sayılabilecek insanlar, kendilerini halk arasından çekip çıkaranlardır. R. de Gourmont

★ Bir memleketin ihtiyarlarına geçit resmi yaptırırsanız o memleketteki spor hareketlerinin ne raddede olduğunu anlarsınız.
J. Giraudoux

★ Edebiyat sahasında deha ya şiir, yahut da nüktedanlıkla tezahür eder.
V. Vandérem

★ Artık mâlik olamıyacağımı bildiğim şeylere imrenmek bile elimden gelmiyor.
J. Rostand

ADA NEGRİ

Sabah Yıldızı

İtalyancadan çeviren:
ADNAN TAHİR TAN

İtalyan edebiyatının en yeni ve en büyük romancısı İtalyan Akademisi âzasından ADA NEGRİ'nin bu emsalsiz romanını pek yakında «ÇINARALTI» yayını neşriyatı arasında okuyacaksınız!

PEK YAKINDA

Aşk olmazsa, meşk olmaz !

(Baştarafı 4 üncü sahifede)

(Cild hekim) tâbirile tezyif etmek meselesi:

Demek istiyor ki, cilt hekimi böyle şeylerden ne anlar? Bu iş, diplomalı profesörlerin hüneridir. Bu, bizim diyara mahsus olan bir fikirdir : bizim diyarda diplomaya ehemmiyet verilir. Ünvan budalalığı vardır. Diplomaların nasıl elde edildiğini de, 1630 danberi malûm olan ve ilîklerimize kadar işlemiş olan ilim alanında bile hüküm süren ahlâksızlık dolayısile, hepimiz biliriz. Yukarda saydığım kaynaklara bakın. İngilizlerde bir (self-made man = kendi kendini yetiştirmiş insan) tâbiri vardır. (Doğum piyangosu) isimli yazımda da anlattığım gibi, herkesin hususî bir istidadı, bir merakı vardır. **Hekimlikte en büyük keşfi yapmış olan, mikropları bulan Pasteur bir hekim değildi.**

***

(Avrupanın dumanlı fikirlerini yaymakta gösterdiği gayret korkunçtur) diye bana saldırıyor. Ne demek: (Vatanınızı Hasan Sabbahın fedaileri gibi koruyun), (Bir memleketin kalkınması için ilk şart yurt aşkıdır), (Vatanınızı, ana şefkati cinsinden bir aşk ile sevin ve koruyun), (Dalkavukluk, hırsızlık, rüşvet, ahlâk, seciye bozukluğu bir memleketi inkıraza götürür) gibi fikirleri durmadan yaymlamak, **Türkiye için,** neden korkunç olsun? Bu, olsa olsa, Türkiyenin kalkınmasını iyi gözle görmiyen düşmanlar için korkunç olabilir. **Doğrusu, onun bu cümlesi, benim ömrümün en büyük şerefini teşkil eder.**

SON

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Dr. ŞÜKRÜ MEHMET

(SEKBAN)

Gureba Hastanesi CİLD ve ZÜHREVÎ hastalıkları sabık hekimi.

Hergün saat 10 dan 16 ya kadar.
İstiklâl Caddesi, Ankara apartıman 99
Telefon: 40916.

Hüseyin Rahmi

(Baştarafı 11 inci sahifede)

mâni teşkil etmiştir. Kendisine bu mesele açıldığı zaman «Ben kitaplarımla evliyim, bu yetişmez mi?» derdi.

—.Yazıdan başka ne ile meşgul olurdu?

— Eskiden resim yapar, piyano çalar ve gayet meharetle oya işlerdi.

— Hastalığında her hangi bir sebep olduğunu zannediyor musunuz?

— Merhum çok nazik adamdı. Kendisile anket için görüşmiye gelen bir muharriri yatak odasına almak istememiş ve soğuk bir odada yapılan 2 saatlik mülâkat neticesinde kendisini üşüttü. Buna eminim.

Daha soracak çok şey vardı. Fakat fazla rahatsız etmek istemediğimden tekrar tekrar teşekkür ederek köşkten ayrıldım.

İlhami YARDIMCI

Tashih

Yazılarımda, arasıra, mânayı tamamen değiştiren, veya, yazının ruhuna aykırı bir fikir veren dizgi (mürettip) yanlışları oluyor. Bunlardan bir kaçı: 1 — (128) inci sayıda, (Hint düşüncesi) isimli yazıda: (yüksek bir zekânın mutlaka mantıkçı akla götürmesi icap (etmediğini) olacak, (ettiğini) değil. Yine aynı yazıda (s. 5, sütun 2) : (yüksek bir zekânın mutlaka rasyonalizme müncer olması (lâzımgelmediğini) olacak, (lâzımgeldiğini) değil. 2 — (123) üncü sayıdaki (okumak) isimli yazıda: (s. 10) : (hayatın kıymeti (okumak) dan geldiğine) olacak, (olmaktan) değil. 3 — (122) inci sayıdaki (Tekin) isimli yazıda (s. 4, sütun 3) : (tabiat, insanları müsavi istidatlarla (yaratmamıştır) olacak, (yaratmıştır) değil. 4 — (109) uncu sayıdaki (Roma imparatorluğu niçin battı?) isimli yazıda: (s. 4, sütun 3), (ekilen şeylerin başkalaşması) yerine (başaklanması) olmuş Aynı sütunda: (ordu da, kendini ve devleti büyük (hırslı) olacak, (hırsız) değil. Aynı sütunda (büyük şairlere) dizilmiş, (şeririere) olacak Acaba, büyük (şerir), büyük (şair) olabilir mi?

Okuyucularımdan rica ederim: Yazılarımda bir aksaklık veya fikirlerin birbirini tutmadığını görünce, beni suçlandırmadan evvel, bunun bir dizgi yanlışı olabileceğini düşünsünler.

Dr. M. H. A.

631